

L'impacte de la pandèmia sobre les pimes industrials catalanes

Agustí Segarra Blasco
Universitat Rovira i Virgili

1. Presentació

El brot d'un nou coronavirus detectat a finals del 2019 a la regió de Wuhan (la Xina) ha derivat en una crisi sanitària de grans conseqüències econòmiques. En pocs dies, el virus SARS-CoV-2 es va estendre per tots els racons del planeta. Amb més o menys intensitat, totes les economies del món han estat afectades per aquesta pandèmia global.

Immersos en plena pandèmia i ateses les moltes incògnites que dominen l'horitzó dels rebrots dels contagis, fer una valoració dels efectes de la COVID-19 sobre les petites i mitjanes empreses industrials a Catalunya no deixa de ser un exercici força arriscat. I ho és per diverses raons. Una, perquè la crisi sanitària no sols provocarà efectes a curt termini sobre l'economia catalana, sinó que també donarà lloc a canvis estructurals de gran transcendència. Dues, perquè les dades de què disposem a hores d'ara són més aviat escasses i parcials. Tenim a l'abast alguns indicadors conjunturals com ara l'Índex de la Producció Industrial de l'INE, les dades sobre afiliacions de la Seguretat Social, l'atur registrat o l'Enquesta de Població Activa, així com algunes enquestes d'opinió, com ara l'enquesta de Situació Econòmica elaborada pel Col·legi d'Economistes de Catalunya, però encara no disposem de dades acurades sobre la incidència de la pandèmia a les empreses catalanes o bé al conjunt dels sectors industrials. I la tercera raó, i potser la més important, és perquè copsar les implicacions d'una crisi tan complexa i global com l'actual pandèmia ens obliga a tots a mirar la realitat econòmica catalana des d'un prisma nou, difícil de veure mentre encara estiguem immersos de ple en la lluita contra el coronavirus.

Aquesta crisi d'origen sanitari està fent aflorar molts dels problemes socials i econòmics que han estat ignorats durant molts anys: la degradació del medi ambient, la transició cap a les energies renovables, les creixents desigualtats en la distribució dels recursos, la degradació de la vida política, la fragilitat de les cadenes de distribució, o l'obsessió per créixer encara que sigui en detriment de la salut del planeta.

Podem estar segurs que l'escenari internacional en què operarà l'empresa catalana mai tornarà a ser el mateix. Entrarem en una fase nova de l'economia global en què les empreses catalanes s'hauran d'enfrontar a nous reptes i fer un gran esforç per modernitzar les seves estructures i objectius. Les regles de joc que determinaran el futur de la indústria catalana seran molt diferents a les actuals. De la capacitat dels actors implicats per convertir el drama sanitari en una oportunitat de futur en dependrà en bona mesura el futur de Catalunya.

Malgrat les limitacions en les fonts primàries i la manca de perspectiva temporal, ens aventurem a fer una anàlisi dels efectes de la pandèmia sobre les pimes industrials catalanes. En funció de les dades a l'abast, abordarem com la crisi sanitària està afectant les manufactures catalanes, posant un ressò especial en els impactes sobre les pimes. Les seccions 2 i 3 aborden les tendències de fons que s'estan produint a la indústria catalana des de la gran recessió del 2008; la secció 4 s'ocupa de la dinàmica de l'ocupació industrial durant els primers mesos de la pandèmia, i la secció 5 ofereix una breu disquisició sobre les perspectives de futur de les manufactures catalanes en el nou escenari internacional que s'albira. Tanquen el text unes breus recomanacions sobre la política industrial que caldrà dur a terme pels governs implicats.

2.

Evolució del teixit industrial català abans de la pandèmia

Com és ben sabut, la intensa globalització viscuda des de la darrera dècada del segle xx i, en particular, mesures com l'eliminació dels contingents de la indústria tèxtil aplicats l'any 2005, varen erosionar el potencial dels sectors més tradicionals de la indústria catalana (Pelegrín i Bolancé, 2012). Anys després, els efectes de la crisi de 2008, la fallida del sistema financer internacional i de la pràctica desaparició de les caixes d'estalvi territorials, així com les polítiques restrictives aplicades després de la crisi van castigar força la capacitat de recuperació de moltes pimes industrials catalanes.

Tot i la pèrdua de posicions dels sectors que varen constituir els principals motors de la seva indústria, Catalunya continua sent un país industrial de petites i mitjanes empreses. Abans de l'inici de la pandèmia, el 99 % del teixit empresarial català estava format per empreses

de menys de 250 treballadors. Les pimes generaven el 62 % del valor afegit brut i el 69 % de l'ocupació del conjunt de l'economia catalana (PIMEC, 2020).

Ara bé, des de la crisi industrial dels anys vuitanta del segle xx, els sectors més tradicionals de la indústria catalana (metal·lúrgia, tèxtil, automoció, química, etc.) no han deixat de perdre protagonisme en termes de valor afegit i ocupació. Igual que les nostres economies veïnes, Catalunya està experimentant un intens procés de desindustrialització en termes de producció i d'ocupació. Un procés en què guanyen protagonisme les activitats més intangibles i intensives en coneixement (farmàcia, activitats d'R+D, logística, consultoria empresarial, indústries TIC, etc.) en detriment de les activitats tradicionals.

La pèrdua de pes de les manufactures s'està registrant en gairebé totes les economies desenvolupades (els Estats Units, el Japó, França, Itàlia, Alemanya o el Regne Unit), si bé a l'Estat espanyol i a Catalunya el procés de desindustrialització registra un ritme més intens i preocupant. La relació entre el pes de les manufactures i la renda per càpita adopta una relació en forma de U invertida i posa en relleu que, arribat a un llindar determinat de renda, la indústria tradicional experimenta una erosió en la seva capacitat per competir en els mercats globals (Myro i Fernández-Otheo, 2008). Atès el seu gran potencial tecnològic, l'alta productivitat i el plus salarial de les manufactures, és imprescindible invertir o almenys apaivagar aquesta regressió industrial. Cal advertir, però, que la desindustrialització en part és compensada per l'expansió de determinades activitats de serveis intensius en coneixement (recerca i desenvolupament, logística, consultoria de negocis o indústries TIC, entre d'altres).

Per abordar la realitat viscuda per les manufactures catalanes, el Directori Central d'Empreses (DIRCE) de l'INE ens ofereix el cens més exhaustiu del teixit empresarial català. El quadre 1 ens ofereix una primera aproximació de com ha evolucionat el teixit industrial català des de les primeres manifestacions de la gran recessió del 2008. En aquest primer tast, ens limitarem a observar el nombre d'empreses amb establiment de les manufactures catalanes segons el nombre de treballadors. Més endavant, ja observarem els canvis experimentats per la composició sectorial de la indústria catalana des de les primeres manifestacions de la pandèmia fins ara.

Entre els anys 2008 i 2020, la indústria catalana ha passat per dues etapes ben diferents. Arran de la crisi internacional de 2008, la indústria catalana va registrar una caiguda en les seves empreses actives, la població ocupada en la indústria també va decaure i la desindustrialització es va accelerar. Les polítiques contractives imposades des de Brussel·les i les grans retallades aplicades sense embuts pels governs espanyol i català van perllongar la recessió fins l'any 2014.

Entre 2008 i 2014, a Catalunya gairebé una de cada quatre empreses industrials va deixar d'operar. La crisi va recaure especialment sobre les petites i les mitjanes empreses i va manifestar la vulnerabilitat de les empreses de menors dimensions per competir en un escenari cada cop més obert a la competència exterior, en què la incorporació de les noves tecnologies s'erigeix com un factor clau de competitivitat. La pèrdua de potencial industrial es va allargar fins a les acaballes de 2014. A partir d'aleshores, les manufactures catalanes registren una tímida recuperació fins a recuperar, a poc a poc, part del terreny perdut.

Quadre 1. Empreses industrials amb establiments amb assalariats a Catalunya segons la dimensió de l'establiment

	Total amb assalariats	1 a 9	10 a 49	50-249	>=250
2008	33.265	23.012	7.909	1.815	529
2009	31.750	22.258	7.292	1.711	489
2010	29.342	20.894	6.460	1.551	437
2011	27.203	19.296	5.987	1.497	423
2012	25.854	18.452	5.545	1.456	401
2013	25.059	18.129	5.160	1.392	378
2014	24.020	17.358	4.979	1.310	373
2015	23.202	16.517	5.000	1.317	368
2016	22.745	15.876	5.143	1.356	370
2017	23.294	16.213	5.287	1.407	387
2018	25.188	17.827	5.520	1.431	410
2019	25.300	17.900	5.495	1.478	427
2020	25.016	17.503	5.530	1.551	432
2008-2014	-27,79%	-24,57%	-37,05%	-27,82%	-29,49%
2008-2020	-24,80%	-23,94%	-30,08%	-14,55%	-18,34%
2014-2020	4,15%	0,84%	11,07%	18,40%	15,82%

Nota: Empreses amb establiments i assalariats a 1 de gener.

Font: Idescat, a partir del Directori Central d'Empreses de l'INE.

Des de la gran recessió de 2008, la forta caiguda del nombre d'empreses industrials catalanes, sobretot entre les petites, posa en relleu les grans limitacions de les manufactures catalanes per adaptar-se a les noves regles de la globalització salvatge que caracteritza el comerç internacional contemporani. Al llarg d'aquest període, el teixit industrial del país ha canviat força a favor de les empreses mitjanes i de les activitats industrials més intensives en la contractació de treballadors qualificats. Els sectors econòmics més estretament relacionats amb la nova indústria com ara els serveis TIC, o les activitats logístiques cobren més protagonisme.

A principis de 2020, les manufactures catalanes comptaven amb 25.016 empreses amb assalariats: el 69,97 % eren microempreses amb menys de deu treballadors, el 22,11 % eren empreses petites, entre 10 i 49 treballadors, el 6,20 % eren mitjanes entre 50 i 249 treballadors, i només l'1,73 % tenien plantilles per damunt dels 250 assalariats. A Catalunya, tot i la caiguda del nombre d'establiments industrials des de 2008, el protagonisme de les microempreses i les petites empreses continua sent aclaparador.

A hores d'ara, el teixit industrial del país presenta una sèrie de febleses que cal corregir per poder competir en l'escenari internacional. Catalunya continua sent un país que gaudeix d'una gran iniciativa empresarial, però que té un teixit industrial poc cohesionat, amb una gran fragmentació, desconnectat dels centres generadors de coneixements com ara les universitats catalanes, que disposa d'un sistema d'innovació força feble i, en part, de resultes d'això, les seves empreses exhibeixen uns nivells de competitivitat molt desiguals. Per si fos poca cosa, el país continua tenint poques empreses tractores de gran dimensió capaces d'arrossegar les empreses més petites de les seves agrupacions sectorials o territorials (López-Luján, 2018).

Com bé posen en relleu les dades del quadre 1, una de les febleses més grans de les manufactures catalanes per posicionar-se millor en els mercats internacionals continua sent la petita dimensió de les seves empreses. L'Observatori de la PIMEC (2020), analitza els estats comptables de més de tretze mil pimes catalanes per al període 2009-2018 i constata que hi ha una relació directa entre dimensió de l'empresa amb la productivitat i la seva capacitat per resistir durant les crisis econòmiques. En aquest sentit, una llarga literatura empírica pal·lesa que les pimes industrials catalanes han de créixer, en termes de treballadors, capitalització i valor afegit, per incrementar la productivitat, la inversió en R+D, la propensió exportadora i, en definitiva, la seva capacitat per créixer i sobreviure en els mercats internacionals més competitius (vegeu Moral-Benito, 2018; Coad, Segarra-Blasco, i Teruel, 2020).

3. La indústria catalana en temps de pandèmia

Tal com hem advertit abans, la majoria dels models econòmics són capaços de pronosticar el futur econòmic a curt termini. Ara bé, abordar els efectes d'aquesta crisi sobre la indústria catalana a mitjà i llarg termini és molt més complicat. Des que es van manifestar els primers brots del virus, les mesures d'aïllament social i el tancament d'activitats relacionades amb la indústria, la construcció, el turisme i l'hoteleria aplicades pels governs estan provocant una cai-

guda de l'activitat productiva. Per altra banda, no hem d'oblidar que l'actual crisi està accelerant tots els canvis estructurals que fa anys que s'estaven gestant i que han estat sovint ignorats pels governs i els organismes internacionals. A mitjà i llarg termini, canviarà força la nostra manera d'entendre la vida, els valors socials, la dimensió dels béns comuns com ara la sanitat o l'educació, els mecanismes de governança global, la localització de la producció i el model energètic, entre altres aspectes.

Tanmateix, a diferència del que va passar a Europa arran de la gran recessió del 2008, en l'actual crisi sanitària el BCE, la Comissió Europea i els governs dels estats membres reaccionaren ràpidament a l'hora d'aplicar tota una bateria de mesures expansives sense precedents amb l'objectiu d'eliminar els efectes negatius que està causant la pandèmia sobre la producció, el mercat de treball i la pobresa. Fa deu anys, les polítiques contractives de la Unió Europea varen ser en part les responsables d'allargar la crisi fins l'any 2014, mentre que en l'actual crisi les mesures aplicades han estat clarament expansionistes, de marcat caràcter keynesià. Ha sobtat a propis i estranys la diligència i l'abast pressupostari, tot i les habituals estires i arronses, del paquet de mesures aprovades. Sembla com si en aquesta ocasió la UE sigui conscient dels errors comesos en la recessió del 2008.

El 21 de juliol, el Consell Europeu va acordar un fons de recuperació europeu de 750.000 milions d'euros, bona part dels quals són ajudes directes als sectors afectats. Aquestes partides han estat complementades pels recursos aportats directament pel governs estatals, regionals i municipals. L'impuls expansiu d'aquestes mesures ha permès moderar els efectes de la pandèmia sobre el mercat de treball, el turisme i el petit comerç, facilitant la recuperació del consum privat i l'estalvi (Torres i Fernández, 2021). Part d'aquests recursos es destinarà, a través del Next Generation EU, a tot un ventall de projectes estratègics que pretenen accelerar la modernització econòmica de les infraestructures i les estructures industrials així com facilitar, d'una vegada per totes, la transició definitiva cap un model energètic més sostenible. En el cas català, aquests recursos facilitaran la modernització de l'economia catalana, en particular de la indústria, l'adaptació a les noves tecnologies digitals i la transició energètica. Amb aquest instrument l'economia catalana pot gaudir d'una palanca estratègica que faciliti l'adaptació a les noves coordenades tecnològiques que definiran les regles de joc del comerç mundial durant tot el segle XXI.¹

1 El pla de recuperació i modernització de la UE pot ser una bona oportunitat perquè la indústria catalana faci un salt definitiu cap a un nou model industrial més digital i sostenible. Per una banda, podrà donar lloc a una gran mobilització de recursos atès que es basa en la col·laboració pública-privada amb una ràtio de palanquejament d'1 a 4. Per l'altra, és una bona oportunitat per dissenyar un nou estil de fer política industrial basada en la col·laboració entre el sector públic i el

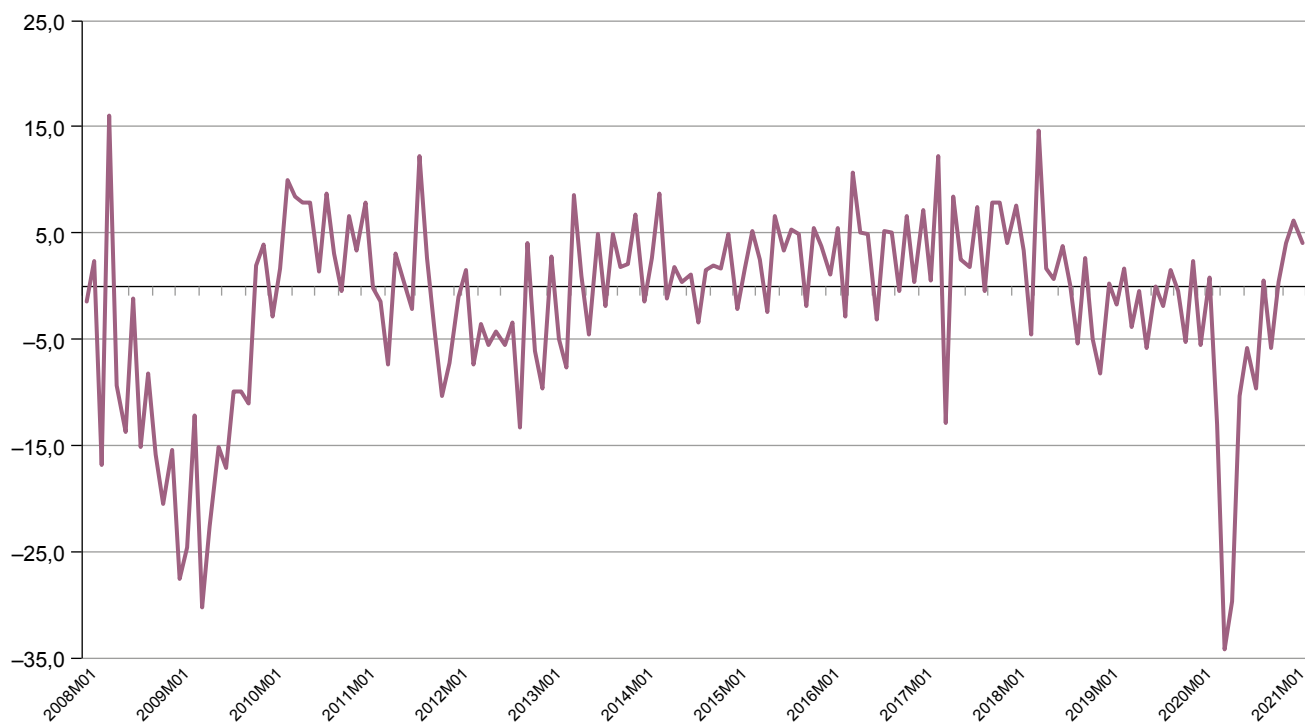
La pandèmia ha posat en evidència la necessitat d'accelerar la transició vers un model productiu més sostenible. No hi ha cap dubte que la COVID-19 afavorirà les accions estratègiques que facilitin la transició cap a una economia més en línia amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides. En aquest escenari de mitjà i llarg termini, la indústria catalana té una gran oportunitat per adoptar uns mètodes de producció, mobilitat i eficiència energètica més sostenibles i curosos amb el medi ambient. En aquest sentit, només els països que siguin capaços de pensar en gran i dissenyar polítiques industrials a llarg termini podran transitar cap a una nova indústria més intensiva en R+D, la innovació i el capital humà, on l'aposta per la ciència bàsica, els centres tecnològics i la cooperació entre la universitat i l'empresa generin la massa crítica imprescindible per competir en un escenari obert i sostenible.

D'acord amb aquest esquema dual, abordarem en primer lloc els impactes negatius de la COVID-19 sobre la indústria catalana. A curt termini, farem servir dues fonts que informen mensualment sobre els efectes de la crisi sanitària sobre la producció i l'ocupació industrial. Primer, a partir de l'Enquesta de Producció Industrial de l'INE observarem l'evolució mes a mes de l'activitat industrial a Catalunya al llarg del període comprès entre el mes de gener del 2008 fins al mes de febrer del 2021. I, en segon lloc, amb les dades mensuals sobre les afiliacions de la Seguretat Social abordarem l'evolució del teixit industrial català des de les primeres manifestacions de la COVID-19 fins al mes de gener del 2021, últim mes al nostre abast.

En el gràfic 1 hi podem observar la dinàmica de la producció industrial catalana des del mes de gener del 2008 al mes de febrer del 2021. En aquest punt, ens interessa contrastar els impactes negatius de la recessió internacional del 2008 amb els efectes de la COVID-19 des que es varen manifestar els primers contagis.

privat a partir d'una sèrie de projectes de transformació a llarg termini que millorin els processos de contractació i la planificació dels projectes i una distribució més eficient dels riscos i els guanys socials entre els actor públics i privats. Per dur a terme aquesta nova política industrial és imprescindible la modernització de totes les administracions públiques que facilitin la cooperació de les diferents administracions.

Gràfic 1. L'índex de producció industrial a Catalunya (2008-2021)

Nota: Taxes de variació anual

Font: Institut Nacional d'Estadística

En aquest període de tretze anys podem observar com la producció industrial catalana va registrar els primers efectes negatius de la crisi financera i l'esclat de la bombolla immobiliària el darrer trimestre de l'any 2008. L'impacte negatiu de la crisi es va manifestar per primera vegada a l'octubre i l'activitat industrial va mostrar signes de recuperació al cap de dotze mesos. Semblava, al principi, que la crisi adoptaria la forma típica de V però pocs mesos després va adoptar una trajectòria erràtica en forma de dents de serra. Així, les primeres manifestacions de recuperació –els famosos “brots verds”– aviat es van convertir en una trajectòria oscil·lant, en bona part per les polítiques contractives aplicades pels governs espanyol i català.

La crisi provocada per l'actual pandèmia ha seguit una trajectòria diferent. Al cap de poques setmanes dels primers contagis, el confinament domiciliari i el tancament de les activitats no essencials varen provocar una intensa caiguda en l'índex de producció industrial. Després de proclamar el Govern espanyol l'estat d'alarma, el 14 de març del 2020, bona part de la indústria catalana va paraitzar les seves activitats. L'impacte negatiu del confinament domiciliari ràpidament es va traduir en una caiguda de l'activitat industrial. L'índex de producció industrial del mes d'abril ja va registrar una caiguda de la producció

del -34,0 %. Tanmateix, la forta caiguda del mes d'abril del 2020 aviat va donar lloc a una clara recuperació de la producció industrial.

Al quadre 2 hi podem observar millor les diferències en el perfil de les dues crisis industrials. La primera arran de la crisi de les hipoteques *subprime* iniciada als Estats Units l'octubre del 2007 i, més tard, l'esclat de la bombolla immobiliària als països europeus i, la segona, arran de la pandèmia de la COVID-19. Les dues crisis presenten considerables diferències respecte a les causes que les provocaren i també són força diferents les activitats que han estat més afectades. Probablement per això, els diagnòstics duts a terme pels respectius governs i les mesures aplicades per corregir-ne els impactes negatius han estat diferents.

Un altre aspecte no menys important que separa les dues crisis està relacionat amb el lideratge que estan exercint les grans potències per guanyar posicions en el joc estratègic que determinarà els paràmetres de les relacions internacionals del segle XXI. L'administració demòcrata del govern federal dels Estats Units ha destinat 1,9 bilions de dòlars, quasi un dos seguit per dotze zeros, mentre la UE ha acordat un fons de reactivació de més de 750.000 milions d'euros. El programa d'ajudes nord-americà anomenat American Rescue Ad preveu un paquet de mesures fiscals i d'ajudes directes que equival al 9 % del PIB americà; mentre els recursos destinats al pla Next Generation UE ascendeixen al 5,6 % del PIB de la Unió Europea.

Quadre 2. Evolució de la producció industrial a Catalunya (variació en %)

Mesos	2008	2009	2019	2020	2021
Gener	-1,5	-27,6	0,2	-5,6	-6,2
Febrer	2,3	-24,6	-1,7	0,8	-4,1
Març	-16,9	-12,2	1,7	-13,0	
Abril	16,0	-30,2	-3,8	-34,2	
Maig	-9,3	-22,6	-0,5	-29,7	
Juny	-13,7	-15,2	-5,9	-10,4	
Juliol	-1,2	-17,1	0,0	-5,9	
Agost	-15,1	-9,9	-1,9	-9,6	
Setembre	-8,2	-9,9	1,5	0,5	
Octubre	-15,8	-11,1	-0,4	-5,9	
Novembre	-20,5	2,0	-5,3	0,4	
Desembre	-15,4	3,9	2,3	4,1	

Nota: Taxa de variació anual al llarg de l'any.

Font: Índex de Producció Industrial, INE.

Superada la fase més crítica de la crisi sanitària, els governs dels països més desenvolupats van prenent consciència que el futur passa per dissenyar polítiques de reactivació industrial que situïn la modernització de la indústria com el principal motor del canvi del model productiu.

En aquest nou escenari, Catalunya no pot perdre aquesta oportunitat per atorgar a la seva indústria el lideratge que li correspon com a principal palanca per la modernització del seu model productiu. Atès el consens de les economies situades a la frontera tecnològica mundial per posar les bases de la indústria del futur, Catalunya no pot desaprofitar l'oportunitat que li brinda la COVID-19 per modernitzar la seva indústria.

4. La indústria catalana després de la pandèmia

Si volem comprendre les tendències de futur de la indústria catalana és imprescindible observar la mar de fons que, des de la crisi del 2008, està modificant la seva estructura productiva. És evident que la indústria catalana, igual que l'europea s'està modernitzant des de diferents perspectives. Els sectors més intensius en treball poc qualificat (tèxtil, paper, calçat i fusta) i les activitats vinculades a les matèries primeres (química i cautxú, mineria, mobles o refinació de petroli) estan experimentant una erosió en les seves posicions competitives enfront a la competència d'economies amb menys costos laborals i menys sensibilitat mediambiental; mentre les activitats més intensives en R+D i en coneixement experimenten, a poc a poc, una millora. Aquesta transformació del teixit industrial s'experimenta des de fa anys, fins i tot des d'abans de la crisi industrial dels anys vuitanta del segle xx. Ara la pandèmia no fa res més que accelerar aquest procés de canvi i modernització.

Per copsar aquests moviments de fons durem a terme un senzill exercici *shift-share*. Com és sabut, aquesta tècnica permet descompondre el creixement d'una determinada magnitud econòmica en diverses parts. Malgrat les crítiques de què ha estat objecte, l'anàlisi *shift-share* continua sent molt emprada perquè requereix un volum petit de dades que són generalment accessibles. S'ha emprat força en l'anàlisi regional en permetre descompondre el creixement agregat del país en la dinàmica registrada per les seves regions i els respectius sectors econòmics (Nazzari i Hewings, 2004).

Atenent les restriccions en la disponibilitat de dades de caràcter conjuntural, tot seguit durem a terme un modest exercici a l'hora d'anàlitzar el creixement anual dels afiliats a la Seguretat Social per subsectors segons el seu component tecnològic i el seu diferencial respecte al

conjunt de l'economia, i presentarem les diferències sectorials al si del text.

El quadre 3 presenta la dinàmica del mercat laboral català, des del mes de març de 2012, és a dir, poc després de l'esclat de la crisi immobiliària. Durant els nou anys que separen el mes de març de 2012 de l'actualitat podem distingir clarament tres subperíodes: un període en què els efectes negatius de la crisi es mantenen fins al març del 2014, un període de recuperació entre el 2014 i el 2020, i un breu període d'incertesa i estancament durant els primers mesos de la pandèmia. Ens interessa analitzar les diferències en el comportament dels assalariats en funció del nivell tecnològic de les manufactures i dels serveis, l'agrupament dels diferents sectors es pot consultar a la taula A.1, disponible a l'annex. La primera part del quadre 3 presenta el nombre d'assalariats de cada agrupació industrial; la segona part, les taxes de variació de cada agrupament industrial durant els períodes 2012-2014, 2014-2020 i els mesos que han transcorregut des de l'aparició del coronavirus a Catalunya, entre el març del 2020 i el gener del 2021; i, finalment, el tercer bloc ens indica la taxa de creixement diferencial de cada agrupació industrial respecte del conjunt de Catalunya. Així, per exemple, podem apreciar com, durant els períodes de crisi, la nova indústria catalana ha estat més sensible a la conjuntura negativa que el conjunt de l'economia catalana, mentre que durant la recuperació registrada entre el 2014 i el 2020 el creixement de la nova indústria ha estat per damunt de la mitjana del país.

Quadre 3. Afiliacions a la Seguretat Social segons residència padronal de l'afiliat

Afiliats a final de mes	març 2012	març 2014	març 2020	gener 2021
Indústries de baix contingut tecnològic	160.857	152.81	165.018	163.948
Indústries de mitjà contingut tecnològic	181.633	168.086	182.617	180.493
Indústries d'alt contingut tecnològic	70.082	66.376	74.798	74.366
Serveis intensius en coneixement	220.877	226.749	310.279	317.906
Total nova indústria	633.449	614.021	732.712	736.713
Resta d'activitats	2.344.389	2.282.807	2.595.742	2.627.248
Total economia catalana	2.977.838	2.896.828	3.328.454	3.363.961

Creixement anual segons intensitat tecnològica	2012-2014	2014-2020	2020-2021
Indústries de baix contingut tecnològic	-2,50%	1,14%	-0,69%
Indústries de mitjà contingut tecnològic	-3,73%	1,23%	-0,94%
Indústries d'alt contingut tecnològic	-2,64%	1,81%	-0,28%
Serveis intensius en coneixement	1,33%	5,26%	2,51%

(segueix a la pàgina següent)

(continuació)

Creixement anual segons intensitat tecnològica	2012-2014	2014-2020	2020-2021
Total nova indústria	-1,53%	2,76%	0,65%
Resta d'activitats	-1,31%	1,96%	1,66%
Total Catalunya	-1,36%	2,13%	1,44%

Efecte intensitat tecnològica	2012-2014	2014-2020	2020-2021
Indústries de baix contingut tecnològic	-1,14%	-0,99%	-2,13%
Indústries de mitjà contingut tecnològic	-2,37%	-0,89%	-2,37%
Indústries d'alt contingut tecnològic	-1,28%	-0,32%	-1,72%
Serveis intensius en coneixement	2,69%	3,13%	1,08%
Total nova indústria	-0,17%	0,63%	-0,79%
Resta d'activitats	0,05%	-0,17%	0,22%

Nota: dades d'afiliats el darrer dia del mes. Les dades de febrer del 2021 són provisionals.

Font: Idescat, amb dades de la Seguretat Social.

Segons les dades de la Seguretat Social, durant el període 2014-2020, el nombre de treballadors assalariats registra una taxa anual de creixement del 2,13 %. Es tracta d'una dada molt positiva si tenim en compte que entre 2012 i 2014 el nombre d'assalariats va decreixer a una taxa anual del -1,4 %, atrapat encara pels efectes de les retallades i les polítiques erràtiques aplicades els anys següents a la gran recessió financera del 2008 relatives a la reactivació econòmica. Aquest canvi en la dinàmica laboral del conjunt de l'economia catalana presenta força diferències entre els diferents subsectors considerats.

Destaca el fort creixement dels serveis intensius en coneixement a partir del març del 2014 quan va assolir un ritme anual del 5,3 %, mentre les indústries tradicionals, sobretot les activitats menys intensives en tecnologia, creixen per sota del conjunt del país. Així, doncs, des de 2014 la nova indústria catalana experimenta un creixement dual a favor de les activitats relacionades amb els serveis intensius en coneixement com ara les telecomunicacions, les indústries TIC, la consultoria i l'assessoria empresarial, a més de la recerca i el desenvolupament tecnològic.²

² En aquest text el concepte de *nova indústria* adopta un sentit ampli i s'ajusta a la classificació sectorial adoptada per l'Idescat (la distribució sectorial s'inclou a l'apèndix). En les darreres dècades, la creixent utilització de tota una sèrie de tecnologies TIC, la gestió intel·ligent, la fabricació a distància, entre d'altres, ha donat lloc a l'aparició de conceptes com els de *4a revolució industrial*, *nova indústria*, *indústria 4.0* o *indústria 5G*. Tots aquests conceptes tenen en comú la creixent importància de les TIC, l'automatització del processos logístics i de fabricació i la transformació de les manufactures tradicionals en activitats cada cop més intangibles. Per a Catalunya, vegeu, per exemple, Hernández i Fontrodona (2018).

Al quadre 3 també hi podem observar l'evolució dels assalariats a Catalunya durant els mesos transcorreguts de l'actual crisi sanitària, entre el març del 2020 i el febrer del 2021. Durant els onze mesos de pandèmia viscuts, el nombre d'assalariats a Catalunya creix un 1,44 %, afectant negativament el creixement de les activitats manufactureres, sobretot a les indústries de baixa i mitjana intensitat tecnològica que ens molts casos es van veure obligades a tancar les factories, bé per les mesures adoptades pel Govern espanyol les primeres setmanes de la pandèmia, o bé per la ruptura de les seves cadenes de subministrament. Aquesta situació va afectar especialment les activitats relacionades amb la indústria química, l'automoció o la metal·lúrgia.

Les primeres setmanes de la pandèmia, l'impacte de la crisi sobre les branques industrials es va fer sentir de manera molt desigual. Entre les activitats catalogades com a no essencials es van veure afectades determinades branques de la indústria, per bé que van comportar un cert revulsiu entre algunes activitats de la indústria alimentària.

Malgrat el tancament temporal de moltes plantes industrials, les ajudes als assalariats, al petit comerç a través dels ERTO i les prestacions extraordinàries als autònoms van esmorteir força els efectes sobre la contractació laboral. Aquests recursos públics juntament amb els fons de recuperació de la Comissió Europea que seran distribuïts pels governs espanyol i català també donaran lloc a un creixement de la inversió, una recuperació del consum privat i una reactivació dels sectors industrials, així com la vacunació de la població permeti assolir la immunització de ramat o de grup. Quasi ben segur a finals del 2021, la recuperació de les expectatives empresarials es traduirà en un creixement sostingut de les activitats industrials, sobretot de les activitats més vinculades amb els serveis intensius en coneixement.

Entre el març del 2020 i el febrer de 2021, els sectors que varen registrar una caiguda més gran de l'ocupació foren els relacionats amb la producció de begudes, el tèxtil, la fusta, les arts gràfiques, la metal·lúrgia, i la fabricació de materials i equips elèctrics. Mentre les activitats que varen registrar un creixement més alt en el nombre d'actius varen ser els serveis a la informació, les telecomunicacions i les activitats d'R+D.

Tal com indiquen les dades dels registres de la Seguretat Social, l'actual crisi econòmica ha provocat una forta caiguda de la producció i de l'ocupació en moltes branques industrials. En l'àmbit d'empresa, sovint aquesta crisi ha donat lloc a greus problemes de liquiditat i d'insolvència que poden derivar en una gradual descapitalització. L'elevat risc d'insolvència es pot manifestar amb contundència entre les petites i

mitjanes empreses industrials del país.³ De cara al futur, moltes empreses industrials catalanes necessitaran un fort suport de les administracions públiques (ajudes directes, préstecs o desgravacions fiscals) per reestructurar el seu deute privat, recuperar la inversió i facilitar-ne la modernització tecnològica. Al mateix temps, potser caldria reduir la presència de les desafortunadament anomenades *empreses zombi* de cara a clarificar les regles de la competència en els mercats industrials. Mantenir artificialment empreses poc viables sols entrebanca el creixement de les moltes empreses viables que operen en les manufactures catalanes.

Igual que estan fent els països membres més industrialitzats de la Unió Europea, sense una política industrial proactiva serà difícil per a les pimes europees superar els estralls de la pandèmia i encarar la recuperació. A Catalunya, sense una política industrial compromesa i dual, amb objectius a curt i llarg termini, a les pimes industrials els serà molt complicat recuperar el ritme previ a la pandèmia actual i modernitzar les seves estructures per competir en el nou escenari internacional.

5. Perspectives de futur

La COVID-19 posa en relleu la fragilitat de l'actual teixit industrial català. Des de la gran recessió mundial del 2008, les manufactures catalanes estan perdent posicions, tant en el mercat interior com en els mercats internacionals. Durant aquest període, la deslocalització industrial, la caiguda de les inversions estrangeres directes (IED), la crisi de les caixes d'estalvi catalanes, i la caiguda de les inversions en R+D en relació amb el PIB, entre molts altres factors, han provocat una paràlisi industrial de greus dimensions. Catalunya és i ha de continuar sent un país industrial.

L'actual pandèmia ha aflatat les febleses i els problemes principals de les manufactures catalanes. Es tracta de tota una sèrie de qüestions que eren latents i han estat ignorades des de fa molts anys. Podem afirmar, doncs, que a la indústria catalana, i especialment per a les pimes industrials catalanes, la COVID-19 actua com el mirall que ens fa ser conscients del teixit empresarial que tenim i de quins són els reptes que el país no pot ignorar: la feble capitalització de les nostres empreses, les pobres economies d'escala i d'aglomeració, la desacceleració dels agrupaments industrials, la pèrdua de pes en els mercats internacionals tot i la recuperació de la quota d'exportacions en els mercats intracomuni-

3 El Banc d'Espanya estimava que els nivells d'insolvència afectaven el 40 % de les pimes l'any 2020 (Blanco, *et al.* 2020).

taris, la manca de grans empreses tractores, la fràgil participació en les cadenes de distribució, o l'apatia del sistema innovador del país.

La pandèmia està posant en relleu totes aquestes febleses del teixit industrial català i ens obliga a dissenyar una política industrial activa que, fa molts anys, vàrem abandonar. Les pimes catalanes necessiten una política industrial que permeti sortir a curt termini de la crisi i, alhora, faciliti la modernització de les seves estructures empresarials. Cal bastir una bateria d'accions que afavoreixin l'extensió de les TIC i les energies sostenibles en totes les branques productives i, al mateix temps, promoguin l'especialització en les activitats més intensives en coneixement. Una bateria d'accions que possibilitin el sanejament financer de les empreses industrials catalanes, sobretot les pimes, i a la vegada fomentin els recursos intangibles com ara el capital humà i el capital tecnològic. Una política que no ignori els sectors tradicionals (indústria agroalimentària, automoció o transformats metàl·lics) i alhora obri les portes a les activitats amb més projecció de futur (aero-nàutica, biotecnologia, farmàcia, audiovisuals o indústries TIC).

Annex

Taula A.1. Activitats industrials i serveis intensius en coneixement

Indústries de baix contingut tecnològic
10 Indústries de productes alimentaris
11 Fabricació de begudes
12 Indústries del tabac
13 Indústries tèxtils
14 Confecció de peces de vestir
15 Indústria del cuir i del calçat
16 Indústria de la fusta i del suro, excepte mobles; cistelleria i esparteria
17 Indústries del paper
18 Arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats
19 Coqueries i refinació del petroli
32 Indústries manufactureres diverses
Indústries de mitjà contingut tecnològic
20 Indústries químiques
22 Fabricació de productes de cautxú i matèries plàstiques
23 Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics
24 Metal·lúrgia; fabricació de productes bàsics de ferro i acer
25 Fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equips
29 Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semiremolcs
30 Fabricació d'altres materials de transport
31 Fabricació de mobles

Indústries d'alt contingut tecnològic
21 Fabricació de productes farmacèutics
26 Fabricació de productes informàtics, electrònics i òptics
27 Fabricació de materials i equips elèctrics
28 Fabricació de maquinària i equips
Serveis intensius en coneixement
59 Activitats de cinematografia, de vídeo
60 Activitats d'emissió i programació de ràdio i televisió
61 Telecomunicacions
62 Serveis de tecnologies de la informació
63 Serveis d'informació
69 Activitats jurídiques i de comptabilitat
70 Activitats de consultoria de gestió empresarial
71 Serveis tècnics d'arquitectura i enginyeria; assajos i anàlisis tècnics
72 Recerca i desenvolupament
73 Publicitat i estudis de mercat
74 Altres activitats professionals, científiques i tècniques

Nota: Classificació CNAE.

6. Bibliografia

BLANCO, R. [et al.]. “El impacto de la crisis del Covid-19 sobre la situación financiera de las empresas no financieras en 2020: evidencia basada en la Central de Balances”. *Boletín Económico. Artículos analíticos* 4/ 2020. Banco de España

COAD, A.; SEGARRA-BLASCO, A.; TERUEL, M. “A bit of basic, a bit of applied? R&D strategies and firm performance”. *The Journal of Technology Transfer*, 1-26, 2020.

HERNÁNDEZ, J. M.; FONTRODONA, J. “L'impacte laboral de la indústria 4.0 a Catalunya”. *3r Congrés d'Economia i Empresa de Catalunya-Full papers*, 2018.

LÓPEZ-LUJÁN, X. “Catalunya, ecosistema innovador?”. *Nota d'Economia*, 104, 145-156, 2018.

MORAL-BENITO, E. “Growing by learning: firm-level evidence on the size-productivity nexus”. *SERIEs*, 9 (1), 65-90, 2018.

- MYRO, R.; FERNÁNDEZ-OTHEO, C.M. “Deslocalización de empresas e inversión extranjera directa en la industria española”. *Papeles de Economía Española*, 116, 184-201, 2008.
- NAZARA, S.; HEWINGS, G. J. “Spatial structure and taxonomy of decomposition in shift-share analysis”. *Growth and Change*, 35(4), 476-490, 2004.
- PELEGRÍN, À.; BOLANCÉ, C. “Deslocalització i característiques empresarials a Espanya”, 16-27, *Revista Catalana d’Economia*, 66, p. 12-27, 2012.
- PIMEC. *Anuari de la Pime Catalana 2020, Petita i Mitjana Empresa de Catalunya*. Disponible en línia a: www.pimec.org [2020]
- TORRES, R.; FERNÁNDEZ, M.J. “Perspectivas de recuperación de la economía tras la tercera ola”. *Cuadernos de Información Económica*, Madrid: Fundación de las Cajas de Ahorros, núm. 281, p. 1-8, 2021.

Paraules clau:

pimes, política industrial, Catalunya, COVID-19.